

بررسی تحلیلی مقررات تسهیل کننده پولشویی در قوانین کیفری ایران

وحید مظاهری

کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد میبد، میبد، ایران.

چکیده

پولشویی، عبارت است از هر نوع عمل یا اقدام به عمل برای مخفی کردن یا تغییر ظاهر هویت نامشروع حاصل از عواید فعالیت‌های مجرمانه، به گونه ای که وانمود شود، این عواید از منابع قانونی سرچشمه گرفته است. پژوهش حاضر به بررسی تحلیلی مقررات تسهیل کننده پولشویی در قوانین کیفری ایران می پردازد. روش تحقیق از نوع توصیفی - اسنادی است. نتایج تحقیق نشان می دهد با توجه به قراردادن افغانستان در همسایگی ایران، کشور ما در معرض ارتکاب رفتارهای مجرمانه ای نظیر خرید و فروش مواد مخدر، قاچاق کالا و سایر جرایم منشاء میباشد، که فقدان الزامات قانونی در زمینه پولی و بانکی و ضعف قانونگذار در تدوین متناسب قانون مبارزه با پولشویی و همچنین فساد اداری، موجب افزایش جرم پولشویی و نا کار آمدی قوانین موجود در مبارزه با این جرم میباشد.

واژه‌های کلیدی: مقررات تسهیل کننده، جرم پولشویی، پول خاکستری، تطهیر کنندگان پول

مقدمه

بعضی از جرایم از لحاظ مالی سودآور بوده و درآمدهای زیادی را نصیب مجرمین می‌نماید. به عنوان مثال، جرایمی نظیر قاچاق مواد مخدر، قاچاق اسلحه، قاچاق انسان، ارتشا، اختلاس و... پول زیادی را عاید مرتکبین این اعمال می‌نماید. باقی ماندن این پول‌ها به صورت اولیه ممکن است صاحبان آن را در معرض اتهام ارتکاب جرم قرار داده و تحقیق و پی‌گیری مأموران دستگاه عدالت کیفری منجر به ردیابی و کشف جرایم منشأ این پول‌ها گردد که این امر نیز منجر به تعقیب، توقیف و مصادره عواید مجرمانه می‌گردد. به همین علت مرتکبین جرایم سودآور برای سرپوش گذاشتن بر جرایم منشأ اموال نامشروع و هم‌چنین به منظور مصون نگه داشتن این اموال از خطر کشف و مصادره، مبادرت به انجام عملیاتی می‌نمایند که از آن طریق اموال غیرقانونی را به صورت قانونی و مشروع جلوه دهند و برای رسیدن به این هدف از شیوه‌های متعددی استفاده می‌نمایند. با این توضیح، در تعریف پول‌شویی می‌توان گفت: «پول‌شویی عبارت است از انجام هر گونه عملیاتی به منظور قانونی جلوه دادن درآمدهای غیر قانونی شاید پول‌شویی به عنوان یک جرم بدون قربانی به نظر برسد و هیچ یک از حالت‌های ناخوشایند مانند احساس بی‌اطمینانی یا ترس ناشی از جرایمی چون قتل، سرقت و سایر جرایم سازمان‌یافته، درباره آن صدق نکند. اصطلاح پول‌شویی نزد ایرانیان غریب و بعید است؛ یعنی بعضی از شهروندان نسبت به این لفظ بی‌اطلاع هستند. حتی ممکن است تعبیری مثبت تلقی شود؛ لیکن در فرهنگ حقوقی پول‌شویی پدیده‌ای است ناهمگون با اجتماع و اقتصاد، و از نظر اقتصادی مضر است. پول‌شویی یکی از شریان‌های تجارت مجرمانه جهانی تلقی می‌شود؛ چون ناشی از فعالیت‌های اقتصادی ناسالم بوده و نقش اساسی آن ترغیب یا تسهیل فعالیت بزه‌کاران یا تقویت جرایم سازمان‌یافته است. پول‌شویی تهدیدی جدی علیه اقتصاد ایران و جهان بوده و باعث می‌گردد فعالیت اقتصاد خصوصی، دولتی و تعاونی از مسیر اصلی خود خارج شود و به یک شریان ناصحیح درآمد. عموماً پول‌شویی را عارضه ثانوی و متقارن با جرم مستند مثل قاچاق مواد مخدر، سرقت، کلاه‌برداری، تحصیل مال نامشروع از طریق اختلاس و سایر جرایم سازمان‌یافته می‌دانند. با آشکار شدن تهدیدهای جهانی ناشی از پول‌شویی، دلایل مبارزه با آن نیز افزایش یافته است. ناشناخته ماندن همه جوانب و آثار زیان‌بار پول‌شویی برای اقتصاد ایران باعث شده تا کنون عزم جدی یا حساسیت ویژه و متناسب، برای رویارویی با این پدیده در کشور به وجود نیاید. با وجود این، اقداماتی نیز برای حل این معضل صورت گرفته است؛ از جمله، در دهه، اخیر قانون مبارزه با پول‌شویی و لایحه اجرایی آن از سوی مجلس شورای اسلامی تصویب و برای اجرا ابلاغ شده است. اما به نظر میرسد که این قانون نیز مانند بعضی از قوانین، از قبیل قانون نحوه اجرای اصل «۴۹» قانون اساسی و قانون مجازات اخلاص‌گران در نظام اقتصادی کشور مصوب ۱۳۶۹/۹/۱۹، کاربردی فعال نداشته باشد. عملیات قانونی جلوه دادن درآمدهای غیر قانونی یا به عبارت دیگر، «پول‌شویی» در صورتی که با موفقیت روبه‌رو شود، آثار منفی فراوانی در زمینه‌های اقتصاد، امنیت، تعادل سیاسی و حتی دستگاه عدالت قضایی به جای می‌گذارد. بنابراین برای جلوگیری از این عملیات باید راه‌کارهایی را در پیش گرفت. از جمله این راه‌کارها می‌توان به بالا بردن هزینه ارتکاب جرم در مقابل سود ناشی از ارتکاب جرم اشاره نمود. بدیهی است بیشتر مجرمینی که دست به ارتکاب جرایم سودآور می‌زنند مجرمین حساب‌گری هستند که با محاسبه هزینه ارتکاب جرم نظیر خطر کشف جرم، دستگیری، تعقیب و نوع و میزان مجازات از یک سو و محاسبه سود ناشی از ارتکاب جرم از سوی دیگر، یکی از دو راه ارتکاب جرم یا صرف نظر کردن از آن را انتخاب می‌کنند.

از سوی دیگر، جرم‌انگاری و تعیین کیفر برای عمل غیر قانونی، هزینه ارتکاب آن عمل را تا حد زیادی افزایش می‌دهد؛ زیرا اگر در برابر یک عمل غیر قانونی، پاسخ غیر کیفری باشد هزینه ارتکاب جرم چندان بالا نیست ولی چنان‌چه واکنش در برابر آن عمل، کیفری و به صورت مجازات باشد هزینه ارتکاب جرم بالاتر می‌رود. بنابراین مسئله جرم‌انگاری یک عمل غیر قانونی عامل مهمی برای مقابله با آن محسوب می‌گردد و جرم‌انگاری پول‌شویی نیز از این قاعده مستثنا نمی‌باشد. وسعت پول‌شویی در ایران را ناکارآمدی نظام اداری و نبود قوانین مشخص، نارسایی سیستم بانکی، نبود نظارت دقیق بر نقل و انتقال بانکی، عدم انضباط سیستم بانکی کشور در مقایسه با استانداردهای بین‌المللی و عدم رعایت شرایط اسلامی مبادله و عوامل دیگر دانسته اند. در کشور ایران با وجود این که با تورم قوانین جزایی روبرو هستیم اما متأسفانه در پاره‌ای از موارد خلا قانونی وجود دارد

هر چند در برخی از قوانین فعلی مواردی وجود دارد که نهایتاً به مجازات مرتکبین اعمالی منجر می‌شود اما به نظر میرسد بازدارندگی لازم برای این جرم را ندارد.

عملیات پولشویی در سطح وسیع جامعه، اثرات نامطلوب و زیانباری بر اقتصاد کشورها و جامعه جهانی بر جای می‌گذارد که از جمله آنها می‌توان به این موارد اشاره کرد: گسترش فعالیت‌های مجرمانه زیرزمینی در جامعه، اخلال در جمع‌آوری مالیات و تشویق فرار مالیاتی در جامعه، اختلال در بازارهای مالی، افزایش نرخ تورم و انحرافات اجتماعی، فاسد شدن ساختار حکومت و آسیب‌رسانی به اعتبار دولت‌ها و نهادهای اقتصادی کشور، رقابت‌پذیری ناسالم اقتصادی که موجب تضعیف بخش خصوصی و تعاونی می‌شود، تخریب بازارهای مالی، فرار سرمایه به صورت غیرقانونی، ورشکستگی بخش خصوصی، تخریب بنیان‌های تجارت خارجی، افزایش ریسک خصوصی‌سازی، مال‌اندوزی مجرمان و فعالان غیرقانونی و کاهش بهره‌وری در بخش واقعی اقتصاد.

گاه این اتهام وارد می‌شود که ایران در فرایند تطهیر پول جایگاه شایان توجهی دارد. صرف نظر از صحت و سقم این اتهام، یکی از دلایل عمده چنین اتهامی را می‌توان در ساختار اقتصاد ایران جستجو کرد. آمارهای غیررسمی حکایت از آن دارد که سالانه نزدیک به ۶ میلیارد دلار کالای قاچاق از مبادی ورودی غیرگمرکی و غیررسمی وارد کشور می‌شود درآمد مواد مخدر در برخی سالها از درآمد نفت کشور بیشتر بوده است. حجم زیادی از مواد مخدر اجباراً از مرز ایران می‌گذرد و تلفات و صدمات جانی و مالی فراوانی برای کشور به بار می‌آورده است. قاچاق سیگار سالانه ۸۰۰ میلیون دلار درآمد دارد و درآمد حاصل از قاچاق چای در کشور ۲۰۰ میلیارد تومان است. لذا در این نوشتار مفهوم و آثار پول‌شویی و سیاست‌های جنایی ایران مبارزه و پیش‌گیری، مراجع مسئول و اقدامات کیفری و غیرکیفری در نظام قضایی ایران را بررسی می‌کنیم. در پایان نیز به نظام مجازات‌ها اشاره کرده و پیشنهادهایی ارائه می‌شود.

درخصوص پولشویی تاکنون چندین کتاب و پایان‌نامه و مقاله در کشور ما به رشته تحریر در آمده است، ولی از انجایی که بحث علت‌شناسی جرایم یکی از موارد مهم بررسی مقررات و علل تسهیل‌کننده وقوع جرایم است به صورت تخصصی کارتحقیقی قابل ملاحظه‌ای صورت نپذیرفته است. لیکن در خصوص خود مبحث پولشویی تحقیقاتی در داخل و خارج از ایران صورت گرفته که در ذیل به بررسی موضوعات و نتایج آنها پرداخته شده است

جزایری، مینا (۱۳۸۸) در تحقیقی به بررسی پول‌شویی در مؤسسات مالی پرداخته است که نتایج تحقیق حاکی از این بود که پولشویی، عواید حاصل از جرایمی از قبیل قاچاق مواد مخدر، معاملات قاچاق اسلحه و جرایم سازمان‌یافته را صحیح و قانونی جلوه می‌دهد و در این رابطه عمدتاً بانکها و مؤسسات مالی که هر یک به جهت رقابت با دیگران سعی در ارائه امکانات و خدمات بهتر و جدیدتری به مشتریان دارند مورد سوء استفاده مجرمان قرار می‌گیرد با توجه به این واقعیت که وقتی پول نامشروعی داخل پولهای مشروع شد ردیابی آن بسیارمشکل خواهد بود بانکها و مؤسسات مالی می‌بایستی با رعایت چارچوب قانونی حرفه‌ای و اخلاقی و اتخاذ تدابیر مناسب نظارت شدیدی را برای جلوگیری از پولشویی اعمال دارند البته تعارض مصلحت مبارزه با پولشویی با رعایت قاعده حفظ اسرار بانکی و همچنین تمایل بانکها به جلب مشتری بیشتر، همواره مانعی در همکاری ایشان با مقامات صلاحیتدار بوده است.

در تحقیقی دیگر حیدری، علی مراد (۱۳۸۲)، به بررسی پدیده تطهیر پول در اسناد بین‌المللی و حقوق جزای ایران، پرداخته است که نتایج نشان داد که از پول‌شویی حلقه اتصال اقتصاد غیر رسمی و غیر قانونی با اقتصاد رسمی و قانونی است. هر چند به لحاظ آثار زیان بار این فرآیند، طرح‌های متعددی برای مقابله با پول‌شویی در سطح بین‌المللی تدارک دیده شده است. لیکن از منظر تعهدات دولت ایران، کنوانسیون وین که اولین بار استفاده از عواید حاصل از جرم مواد مخدر را جرم مستقلی تلقی نموده و کنوانسیون سازمان ملل متحد علیه جرایم سازمان یافته فراملی که در سال ۲۰۰۰ در پالرمو و اصول چهل‌گانه FATF و قطعنامه ۱۳۷۳ شورای امنیت سازمان ملل متحد و همچنین توصیه‌های چهل‌گانه، یک توافق نظر عمومی در مورد کلیات ارکان اصلی هر نظام ضد پول‌شویی وجود دارد. اما از آنجا که کشورهای دارای نظام‌های قانونی و ساختار مالی متفاوتی هستند انعطاف‌پذیری اسناد ذکر شده، اجازه می‌دهد که هر کشور بر حسب طبیعت و ساختار مالی و قانونی خاص خود

مبادرت به قانون گذاری نماید. که ایران نیز با الگو گرفتن از این توصیه ها میتواند به نحو شایسته ای از وقوع این جرایم اقتصادی خصوصاً پولشویی جلوگیری کند

غلامحسین عربیه، (۱۳۸۴) در پژوهشی به بررسی جرم پولشویی به عنوان یک جرم مستقل، پرداخته است نتایج این تحقیقی نشان داد که هرچند در کشور ما مستندات حقوقی صریح و محکمی برای جرم‌انگاری پولشویی وجود ندارد و حتی اصل ۴۹ قانون اساسی و مقررات پراکنده دیگر هیچ کدام به طور دقیق با پولشویی به معنای خاص مطابقت ندارد، اما در عین حال با توجه به مبانی و آموزه‌های دین مبین اسلام نظیر منع و تحریم «أكل مال به باطل» و سیره پیشوایان بزرگ اسلام در این مورد و این که عملیات پولشویی که منجر به انتفاع از درآمدهای نامشروع می‌شود نیز از مصادیق بارز «أكل مال به باطل» است، از این رو عملیات پولشویی، عمل حرامی محسوب می‌گردد و به موجب قاعده: «التغیر لکل عمل محرّم» و قاعده: «التعزیر بما یراه الحاکم»، حاکم اسلامی می‌تواند برای این گونه اعمال حرام و مضرّ به مصالح اجتماع مجازات تعیین نماید که این کار می‌تواند از مجرای قوه مقننه که از ارکان حکومت اسلامی است انجام پذیرد

باقری فاطمه (۱۳۹۱) در تحقیقی به بررسی انتقادی بعد کیفی قانون مبارزه با پولشویی باتکیه بر کنوانسیون ملل متحد برای مبارزه با فساد(مریدا) که نتایج نشان‌دهنده این واقعیت میباشد گرچه ایران در سال ۱۳۸۷/۸/۱۴ به این کنوانسیون ملحق شده و در سال ۱۳۸۶ قانون پولشویی تصویب شده اما قانونگذار در تدوین این قانون تناسب بین این جرم مهم و سازمان یافته (پولشویی) و مجازات مربوطه را رعایت نکرده و همچنین در جرم‌انگاری مصادیق دیگر مانند شروع، شرکت و معاونت در قانون مبارزه با پولشویی، با توجه به اهمیت آن سهل‌انگاری نموده است که به نوعی از عوامل مهم تسهیل کننده جرم پولشویی میباشد

پور قهرمانی بابک، (۱۳۸۸) در تحقیقی دیگر به پولشویی و لایحه مبارزه با جرم پولشویی پرداخته که نتایج تحقیق نشان دهنده این امر مهم میباشد، که محور اصلی مبارزه با پولشویی در عرصه حقوق داخلی میتواند مبارزه با جرایم منشا باشد زیرا هر گونه مبارزه مستمر، اصولی و جدی با جرایم قاچاق و مفساد اقتصادی سازمان یافته و تشکیلاتی (در قالب عناوین مجرمانه) اقدامی است در جهت جلوگیری از ارتکاب جرم پولشویی، بنابر این اگر جرم منشا ریشه کن شود موضوع جرم پولشویی نیز منتفی میباشد

روش تحقیق

پژوهش حاضر یک تحقیق از نوع توصیفی - اسنادی است بر اساس روش تحقیق کتابخانه ای، برای جمع آوری اطلاعات بعد از مآخذ شناسی و گردآوری منابع، از ابزارهای فیش و فرم های مربوط به نکته برداری استفاده خواهد شد. بدین صورت که بعد از مآخذ یابی کتب، مجلات و اسناد مربوط به موضوع، فهرست موقت از مطالب مورد نیاز را تهیه و سپس با آماده سازی فیش ها، مرحله فیش برداری شروع و مطالب با استفاده از تکنیک مآخذ گذاری به روش علمی تنظیم خواهد شد. به طور خلاصه با استفاده از فیش های مطالعاتی و کسب نظر اساتید دانشگاهی و عندالاقضاء حوزوی و نیز مراجع دخیل در امور حقوقی.

نقش یقه سفیدان در جرم پولشویی

جرم یقه سفید نخستین بار توسط جرم شناس و جامعه شناس مشهور آمریکایی (ادوین ساترلند) مورد استفاده واقع شد. نظریه وی درباره ی بزهکاران یقه سفید از چنان شهرتی برخوردار شد که بعدها به عنوان نقطه عطفی در انجام پژوهش های جرم شناسی تلقی شد. افراد یقه سفید به اشخاصی گفته می شود که در ظاهر خود را متشخص و خوب جلوه می دهند و جرایم یقه سفید این است که این افراد به ظاهر متشخص مرتکب جرایم می شوند که آحاد جامعه مرتکب آن نمی شوند، چون این افراد خود را متشخص جلوه می دهند و کسی گمان نمی کند که به چنین جرایمی روی آورند، ولی متأسفانه مرتکب چنین جرمی می شوند

جرم شناسان غالباً جرایم ارتكابی توسط اشخاص متعلق به اقشار مرفه اجتماعی (یعنی افرادی که از نظر سیاسی، اقتصادی یا اجتماعی صاحب نفوذ هستند) را به عنوان جرایم یقه سفید طبقه بندی می کنند. به این ترتیب جرایمی مثل جعل اسناد، ارتشاء و اختلاس که ما آنها را به عنوان جرایم منشاء در پولشویی می شناسیم در زمره جرایم یقه سفیدها قرار می گیرند.

یقه سفیدان برای اینکه منشأ پولهای نامشروع و کثیف پیدا نشود و این افراد تا حدودی از جرم و اتهامشان از دستگاههای نظارتی و مقامات تحقیق مصون بمانند، سعی در پوشاندن یا موجه کردن اقدامات خود دارند، به همین دلیل بعد از ارتکاب جرم منشاء و اولیه مجبور به ارتکاب جرم پولشویی به طرق مختلف میشوند.

یکی از ویژگی های جرائم یقه سفید واقع شدن ارتکاب جرم در جریان شغل و حرفه این اشخاص می باشد کسانی که مرتکب این جرایم می شوند گاه چنان زرنگ هستند که کوچکترین رد پای از خود به جای نمی گذارند و به آسانی نمی توان به آن سر و نخ های اصلی دست پیدا کرد و در بعضی موارد دستگاه قضایی دچار مصلحت اندیشی های می شود. این در حالی است که در همه جای دنیا این جا افتاده است که بیشترین ضربه وارده به اصل نظام ناشی از عدم برخورد جدی با این جرایم (یقه سفید و یقه طلایی) می باشد.

بنا به اعتقاد جرم شناسان در بزهکاری یقه سفیدها که پولشویی هم از جمله آنهاست، رقم سیاه بزهکاری نسبتاً بالا است، منظور از رقم سیاه جرایمی است که به وقوع می پیوندد ولی آمار مشخصی از آنها نداریم.

بالا بودن رقم سیاه در جرم پولشویی به دلیل عدم تمایل مؤسسات مالی و اعتباری و سایر اشخاص حقیقی و حقوقی که با پول سر و کار دارند، به ارائه ی گزارش مالی می باشد

تفاوت جرایم یقه سفیدها و یقه چرکین ها معمولاً در این نکته است که جرایم یقه چرکین ها توأم با حيله و نیرنگ و پنهان کاری است، البته این نکته حائز اهمیت است که مباشران نیز همانند معاونان جرم و شرکای پشت پرده، همه یقه سفید هستند یعنی اقدامشان با تیز هوشی و ظرافت کامل است.

معمولاً جرایم یقه سفیدها فرد اصلی دارای چنان قدرتی می باشد (مالی و سیاسی) که می تواند در صورت گیر افتادن مباشران، شرکا و معاونان، هزینه و حمایت از آنها و خانواده هایشان را برعهده گیرند.

دانه درشتهای (یقه طلایی) واژه دیگری است که امروزه در کشور ما سر زبانها افتاده. به طور کلی بزهکاران مالی با توجه به درجه آنها به بزهکار یقه سفید و بزهکار طلایی تقسیم می شوند که می توان گفت بزهکار یقه طلایی از درجه بالاتری برخوردار می باشد و بزهکارانی هستند که با زد و بند و با زر و زور به ثروت باد آورده می رسند، این بزهکاران با نهاد قدرت در ارتباط هستند و با توجه به ارتباط خود وارد رانت ارتباطی می شوند. این افراد پست و مقام بالایی دولتی قرار دارند یا به نوعی با این مقام ها در ارتباط هستند و به طور گسترده از رانت اطلاعاتی یا ارتباطی استفاده می کنند یا عضو گروه ها، باندها و جناح های سیاسی هستند که در نهایت با قدرتی که دارند نظام قضایی، اجرایی و تقنینی را تحت تاثیر قرار می دهند و به طور معمول نظام قضایی هر کشوری موفق به برخورد با آنان نمی شود و اگر بشود بسیار نادر و به نتایج دلخواه نمی رسد. یقه طلایی ها همان دانه درشت های هستند که زودتر از ریزها از سوراخ غربیل گذشته و از چنگال اعتدالت می گریزند

ضرورت مبارزه با مجرمان اقتصادی کشور نشان از این واقعیت دارد که بحث بزهکاری کلان نظام اداری باعث آشفتگی سیستم اداری و تضعیف اخلاق عمومی و اعتقادی مردم شده است، روش مهمی که می تواند باعث جلوگیری از بروز این نوع مشکلات شود اجرای قانون مهم (از کجا آورده ای) است. تصویب این قانون درباری اموال اشخاصی که زاید در حد متعارف دارند و در سال های اخیر هم از مسؤلان اداری قسمتی بودند می تواند تاثیر گذار باشد روش دوم می تواند شایسته سالاری مدیران به جای رابطه بازی و باند بازی باشد که می تواند نقش مهمی در کاهش اینگونه جرایم (فساد اداری و مالی) داشته باشد.

برخورد نظام عدالت نیز می بایست، بدون تبعیض، بدون ملاحظه و بدون ترس از واکنش جناح ها، رابطه ها و باند بازی در کشور باشد و افرادی که به بیت المال و حقوق مردم دست درازی می کنند باید با واکنش قاطع رو به رو شوند.

پیشگیری از جرم پولشویی

پیشگیری از جرم یک روی سکه سیاست جنایی امروز دنیا است که در طرف دیگر این سکه اقدامات سرکوبگرانه قرار دارد. این مساله موضوع یکی از شاخه های جرم شناسی کاربردی به نام جرم شناسی پیشگیرانه است. «جرم شناسی پیشگیرانه یعنی مطالعه علمی کارآیی و امکانات پیشگیری از بزهکاری که ممکن است در سطح یک کشور یا محله باشد. در این جرم شناسی درآستانه ارتکاب جرم یا در شرف ارتکاب جرم به منظور عقیم و متوقف کردن جرم اقدام میشود. پس پیشگیری

و ارباب ناشی از اجرای مجازات و استفاده از نظام کیفری مد نظر نیست. بلکه پیشگیری غیر کیفری یعنی پیشگیری از ارتکاب جرم قبل از بزهکاری مد نظر است. در این شاخه از جرم شناسی کاربردی «پیشگیری عبارت است از مجموعه اقدامهای سیاست جنایی که غرض انحصاری یا فیزیکی آن تحدید حدود امکان پیشامد مجموعه اعمال جنایی از راه غیر ممکن الوقوع ساختن یا سخت و دشوار نمودن یا کاهش احتمال وقوع آنهاست بدون اینکه به تهدید کیفر یا اجرای آن متوسل شوند». بنابراین منظور از این نوع پیشگیری، اقدامات غیر کیفری قبل از وقوع جرم است که در این مفهوم برای مهار بهتر بزهکاری از دو روش استفاده میشود: ۱- حذف یا محدود کردن عوامل جرم زا ۲- اعمال مدیریت مناسب نسبت به عوامل محیطی فیزیکی و محیط اجتماعی که به نوبه خود فرصتهای مناسب را برای ارتکاب جرم ایجاد می کنند. پیشگیری را معمولا به سه مرحله تقسیم می کنند: ۱- پیشگیری اولیه که شامل اقدامهایی می شود که متمایل به تغییر اوضاع و احوال و شرایط جرمزای محیط فیزیکی و محیط اجتماعی است (یعنی بهبود شرایط زندگی) ۲- پیشگیری ثانویه شامل اقدامهای پیشگیرنده می شود که ناظر به گروههای خاص است که بیم ارتکاب جرم از سوی آنها می رود. یعنی مداخله در حالتی که در آستانه وقوع جرم قرار دارند. مثلا کودکان و نوجوانان محله های فقیر یا بی بضاعت ۳ -پیشگیری ثالث که ناظر به پیشگیری از ارتکاب جرم از طریق اعمال اقدامهای فردی و سازگار کردن مجدد بزهکاران قدیمی است. این پیشگیری برای مهار آثار بحران و انفجار حالت خطرناک اعمال میشود. یعنی زمانی که جرم محقق شدو حالت خطرناک به حالت مجرمیت تبدیل شد. و از منظر دیگر پیشگیری به دو نوع اجتماعی و وضعی تقسیم می شود: پیشگیری اجتماعی مبتنی بر علت شناسی جرم است و مستلزم قبول این واقعیت است که عوامل مختلفی در تکوین جرم نقش دارند و عوامل اجتماعی باید این عوامل جرم زا را خنثی کنند. پیشگیری وضعی یعنی مداخله در محیط اجتماعی عمومی مثل محیط های فرهنگی، اقتصادی و سیاسی و در محیط اجتماعی شخصی مانند محله و خانواده. پیشگیری وضعی بر مبنای وضعیت ما قبل بزهکاری است در این نوع پیشگیری ما درصدد تغییر وضعیت مشرف بر جرم هستیم تا معادله جرم به ضرر مجرم شود. به عبارت دیگر هدف اتخاذ اقداماتی است که فرآیند گذار از اندیشه به عمل را قطع کند.

نقش قوه قضاییه در پیشگیری از جرم پولشویی

بر اساس بند ۵ اصل ۱۵۶ قانون اساسی یکی از وظایف قوه قضاییه بحث پیشگیری می باشد که در آن به صراحت بیان شده است ولی با توجه به مشکلاتی که وجود دارد، از جمله گستردگی جرایم، شاید فقط بتواند نسبت به هماهنگی و بسیج کردن همه ارگانها و نهادها گام بر دارد و یا گام را کمی فراتر نهاده و نقش نظارتی خود را نیز ایفا بکند. بطور کلی میتوان گفت نقش قوه قضاییه تعقیب مفسدین میباشد ولی این تعقیب میبایست به گونه ای باشد که امنیت اقتصادی کشور از بین نرود، از یک طرف باید اموال و دارایی ها را ردیابی کند تا اینکه قبل از وقوع جرم بتواند پیشگیری بکند و از سوی دیگر با توجه به وضعیت خاص اقتصادی کشور که هر لحظه با یک برخورد یا یک سخنرانی، سرمایه گذار سرمایه اش را از کشور خارج میکند. باید در بحث امنیت اقتصادی سیاستگذاری کند و همچنین میبایست بر مقررات صادرات و واردات بخصوص در مناطق آزاد تجاری و قوف کامل داشته باشد. و در برخورد با پرونده های اقتصادی و قاچاقچیان باندى با اقتدار و قاطعیت برخورد کند. مطابق اصل ۱۵۶ وظیفه دوم قوه قضاییه (بعد از پیشگیری) مجازات مجرمین می باشد که البته این دو وظیفه را به موازات هم انجام میدهد. اجرای پروژه های پژوهشی در جهت ریشه یابی علل وقوع جرایم اقتصادی از منظر قضایی و یافتن راهکار های مناسب برخورد با آنها، یکی از وظایف مهم قوه قضاییه در بحث پیشگیری از مفساد اقتصادی به شمار می آید. این امر قطعا منجر به تهیه لوایح قانونی مناسب خواهد شد، که خلاء مقررات قانونی جزایی را پر خواهد کرد. تربیت، تقویت و جذب قضات شجاع از دیگر اقدامات مناسب برای ریشه کنی مفساد اقتصادی به شمار می رود. تقویت ساختار دیوان عدالت اداری و سازمان بازرسی کل کشور به عنوان دو بازوی اصلی قوه قضاییه برای مبارزه با پولشویی ضروری می باشد. اصلاح ساختار قوه قضاییه از فساد درونی نیروهای انسانی با بهبود وضعیت معیشتی و همچنین تامین امنیت شغلی شان و جلوگیری از تعرض مسئولان به آنان موجب دلگرمی و کارآمدی نیروی انسانی قوه قضاییه در برخورد با جرایم اقتصادی به خصوص پولشویی میگردد.

نتیجه گیری

پولشویان باتوجه به موارد زیر در سطح ملی و بین المللی به صورت حریفی فعال عمل کرده و اقدامات سازمان یافته پیچیده ای برای تطهیر عواید غیرقانونی خود به مرحله اجرا درمی آورند:

- ناکافی بودن مقررات و نظارت در موسسات مالی، فقدان قوانین و مقررات مناسب برای ایجاد موسسات مالی، ناکافی بودن قوانین مربوط به شناسایی مشتری در موسسات مالی پنهان کاری بیش از اندازه در موسسات مالی.
- فقدان سیستم موثر گزارش دهی در معاملات مشکوک؛
- الزامات ناکافی مربوط به قانون تجارت برای ثبت فعالیتهای بازرگانی؛
- وجود موانع بر سر راه همکاریهای بین المللی در حیطه مسئولان اجرایی؛
- ضعف همکاریهای بین المللی در حیطه مسئولان قضایی (معاذت قضایی).

برپایه مطالب فوق درمورد پولشویی و باعنایت به واقعیات موجود اقتصاد ایران، مبارزه با پدیده پولشویی، نقل و انتقال وجوه حاصل از آن مواردی مانند قاچاق موادمخدر و مشروبات الکلی، قاچاق کالا، گریز از مالیات، معاملات متکی به اطلاعات درونی یا محرمانه، اخاذی، ارتشاء، اختلاس و کلاهبرداری، سرقت، آدم ربایی، قتل و جنایت، قمار، ربا، فحشاء و سایر جرائم سازمان یافته و تعریف شده در چارچوب مجموعه قوانین و مقررات کنونی جمهوری اسلامی ایران را دربرمی گیرد.

جهت گیری قانون مبارزه با پولشویی و آئین نامه های اجرایی آن باید بگونه ای باشد که راههای مصرف و نقل و انتقال وجوه حاصل از قاچاق و سایر فعالیتهای مجرمانه را محدود و قابل شناسایی کند. از این رو، وظیفه اصلی قوه مقننه تصویب قوانین و ابزارهای حقوقی لازم برای مراجع مسئول مبارزه با پولشویی است.

اولین قدم در این راه، بالا بردن هزینه جرم پولشویی برای مجرم است. یعنی مجلس با تصویب قانونی باید به مراکز قضایی، اختیار مجازات و برخورد شدید پولشویان و مصادره دارائیهای حاصل از ارتکاب جرم پولشویی را بدهد. همچنین باید چارچوبی تدوین شود که طبق آن، مراکز مسئول مبارزه با پولشویی بتوانند اطلاعات به دست آمده را بین خود و همتایان خارجی مبادله کنند.

چنانچه گفته شد پولشویی آثار زیان بار اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی جبران ناپذیری بر پیکره اقتصاد کشورها وارد می کند. وخیلی از حقوقدانان از این جرم به عنوان جرم علیه اجرای عدالت یا جلوگیری از اجرای عدالت نام برده اند به منظور کنترل، پیش گیری و مقابله با پولشویی، کنوانسیون ملل متحد برای مبارزه با جرایم سازمان یافته فراملی در سال ۲۰۰۰ میلادی به تصویب رسیده و جمهوری اسلامی ایران به آن ملحق شده است.

سند همکاری بین المللی امضا شده و قانون مبارزه با پولشویی از سوی دولت تدوین و درمجلس شورای اسلامی تصویب شده است. قانون مذکور در مجلس شورای اسلامی مورخه ۱۳۸۶/۱۱/۲ به تصویب رسیده و لازم الاجرا شده، که هدف از تصویب قانون مبارزه با پولشویی، جرم انگاری، پیش گیری قانونی از طریق مراجع و نهادهای مسؤؤل و مبارزه با این پدیده است؛ تا فعالیت اقتصادی جامعه سالم باشد، از ترویج و تحصیل درآمدهای نامشروع جلوگیری به عمل آید، رشد فعالیت اقتصادی غیردولتی و سرمایه گذاری بخش خصوصی و تعاونی به منظور اشتغال جوانان و رفع بیکاری تضمین و معیشت شهروندان تأمین شود. هرچه قدر اقتصاد زیرزمینی بیش تر فعال شود و پنهان کاری در جامعه گسترش پیدا کند، اقتصاد سالم از جامعه رخت بر می بندد، انگیزه سرمایه گذاری از بین می رود و امنیت اقتصادی جامعه دچار تزلزل می شود.

اگر چه تصویب قانون پولشویی گامی مثبت و مفید در جهت پیشگیری از این جرم بوده ولی دارای نواقصی و ایراداتی نیز میباشد بطور مثال:

مجازاتهای مقرر به هیچ وجه متناسب با خطرات ناشی از این جرم نیست؛ و باید کیفر متناسب مانند حبس و مصادره در نظر گرفت

در خصوص سهولت اثبات جرم، تمهیدات مقتضی اندیشیده نشده است
عدم تعیین مجازات برای شروع به جرم و حتی معاونت در جرم پولشویی

به وصف «فراملی» بودن این جرم هیچ توجهی نشده و لذا هیچ‌گونه همکاری و هماهنگی با سایر کشورها و مراجع بین‌المللی پیش‌بینی نشده است؛

به وصف «سازمان‌یافته» بودن این جرم نیز توجه نشده و لذا سعی شده با اصول سنتی و عرفی و شرعی با این پدیده مجرمانه نوین برخورد شود؛ گویی که قانونگذار همچنان به مقوله جرایم اقتصادی سازمان یافته از منظر اکل مال به باطل مینگرد. به نظر نگارنده اگر چه در ایران با تورم قوانین روبرو هستیم ولی این قوانین اجرا نمیشود، و تا زمانی که فساد در جامعه رخت نبندد، پولشویی نیز ادامه دارد و این قانون نیز دقیقه نودی میباشد و فقط برای سکوت جامعه جهانی و یا خروج از لیست سیاه فتن در مورد پولشویی و یا شاید هم پیوستن به سازمان تجارت جهانی بوده که هیچ وقت محقق نشد. و در این زمینه حتی از افغانستان نیز عقب افتاده ایم .

ب: پیشنهادات کاربردی تحقیق

- آگاه‌سازی عموم مردم از فرآیند ترویج پول‌شویی و درآمدهای نامشروع اشخاص حقیقی و حقوقی؛
- الکترونیکی کردن حساب‌های مالی و بانکی شهروندان و اشخاص حقیقی و حقوقی؛
- مراقبت فعال و اطمینان‌آور از افتتاح حساب‌های اشخاص حقیقی و حقوقی و پرهیز از افتتاح حساب‌های غیرواقعی و حفظ اسرار مالی شهروندان؛
- آموزش تخصصی به کارشناسان، حساب‌رسان مالی و اقتصادی، پلیس، قضات دادسراها و محاکم؛
- جلوگیری از دایر کردن موسسات مالی و صندوقهای قرض الحسنه بدون مجوز از بانک مرکزی
- حذف تدریجی معاملات نقدی مردم از نظام بانکی، بازار و الکترونیکی کردن فعالیت‌های اقتصادی و حساب‌های بانکی؛
- ارائه آمار دقیق مراکز تولیدکننده پول نامشروع و گزارش فصلی توسط شورای عالی مبارزه با پول‌شویی؛ جهت برنامه ریزی بهتر به من
- فعال کردن شورای عالی مبارزه با پول‌شویی، ایجاد ساختار قانونی برای آن و معرفی آن به مردم؛
- اصلاح یا تجمیع قوانین مالی تأثیرگذار بر درآمدهای نامشروع

منابع

- ارجمند نژاد، عبدالمهدی. (۱۳۸۴). شناسایی کافی مشتری از سوی بانک ها، کمیته نظارت بر بانکداری بال، گروه مطالعاتی بانکی و اعتباری، اداره مطالعات و مقررات بانکی، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، مترجم تهران: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، اداره مطالعات و مقررات بانکی.
- استفانی، گاستون ، ژرژ لوسور، برنار بولوک، حقوق جزای عمومی، ترجمه حسن دادبان، جلد اول، چاپ اول، انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی، ۱۳۷۷.
- امامی، محمد جعفر و آشتیانی، محمد رضا، ترجمه گویا و فشرده نهج البلاغه، ج ۱. قم، مدرسه امام علی ابن ابی‌طالب، چاپ دهم، ۱۳۷۵.
- امینی، عبدالحسین، الغدیر، ج ۸. تهران، مرکز چاپ و نشر بنیاد بعثت، چاپ ششم، ۱۳۸۰.
- انصاری، مرتضی، فرائد الاصول، ج ۲. بیروت، مؤسسه النعمان، ۱۴۱۱ ق.
- آشوری، محمد، تقریرات درس جرم شناسی، کارشناسی ارشد دانشگاه تهران، ترم دوم سال تحصیلی ۸۱-۸۲.
- باقرزاده، احد، پولشویی در حقوق ایران و انگلستان و اسناد بین‌المللی. نشر میزان، (تهران ۱۳۸۸).
- باقرزاده، احد، جرائم اقتصادی و پولشویی در پیش نویس کنوانسیون سازمان ملل متحد علیه فساد مالی و سایر اسناد بین‌المللی. انتشارات مجد، (تهران ۱۳۸۳).

- پولشویی و راهکارهای مبارزه با آن»، گزارش تحقیقی سازمان بورس و اوراق بهادار تهران، شهریور ۷۸.
- تجلی، سید آیت الله، مبارزه با پولشویی و تامین مالی تروریسم در بانک ها. انتشارات آراد کتاب، (تهران ۱۳۹۰).
- تذهیبی، فریده، پولشویی و روش های مبارزه با آن. انتشارات جنگل، (تهران ۱۳۸۹).
- جزایری، مینا، پولشویی و موسسات مالی. انتشارات موسسه عالی آموزش بانکداری ایران، (تهران ۱۳۸۸).
- جعفری لنگرودی، محمد جعفر، ترمینولوژی حقوق. انتشارات گنج دانش، (تهران ۱۳۸۰).
- جعفری، محمدتقی، ترجمه، شرح و تفسیر نهج البلاغه، ج ۳. تهران، دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۶۲.
- حیدری، علی مراد، «جرم انگاری پولشویی»، نشریه فقه و حقوق، سال اول، تابستان ۸۳.
- خوبی، ابوالقاسم، مبانی تکملة المنهاج، ج ۱. قم، مؤسسه احیاء الآثار الامام الخوئی، چاپ اول، ۱۴۲۲ق.
- دادگر، یدالله، مبانی و اصول علم اقتصاد. انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، (قم ۱۳۸۴).
- روان باسوورث (دیویس)، سالت مارس (گراهام)، "پولشویی" ترجمه نصر الله امیر بشیری، تهران، معاونت آموزشی ناجا ۱۳۷۶.
- رهبر، فرهاد و فضل الله میرزاوند، پولشویی و روش های مقابله با آن. موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، (تهران ۱۳۸۷).
- ریموند گسن، جرم شناسی کاربردی، ترجمه مهدی کی نیا، چاپ اول، ناشر مترجم، ۱۳۷۰.
- ساکی، محمدرضا، آشنایی با جرم پولشویی. معاونت آموزش و تحقیقات قوه قضائیه، انتشارات جاودانه، (تهران ۱۳۸۷).
- سزار بکاریا، رساله جرایم و مجازاتها، ترجمه محمدعلی اردبیلی، چاپ ۴، نشر میزان، ۱۳۸۰.
- شفیع خورشیدی، علی اصغر؛ مجموعه قوانین و مقررات جزایی جرایم اقتصادی، انتشارات مردم سالاری. (۱۳۸۶)
- صحرائیان، مهدی، سوئیس بزرگترین مرکز تطهیر پول جهان، نشر معارف، ۱۳۸۱.
- طباطبایی، محمدحسین، تفسیر المیزان، ترجمه سید محمدباقر موسوی همدانی، ۱۳۸۰.
- کاتوزیان، ناصر، دوره مقدماتی حقوق مدنی (وقایع حقوقی). شرکت سهامی انتشار، (تهران ۱۳۸۲).
- کشتکار، مریم پدیده پول شویی، اقدامات بین المللی و راه کارهای ضدپول شویی. تهران: گروه بین الملل اداره مبارزه با پول شویی، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران. (۱۳۸۹)
- کاتوزیان، ناصر، قانون مدنی در نظم حقوق کنونی، تهران، نشر میزان، چاپ هفتم، ۱۳۸۱.
- گلدوزیان، ایرج، بایسته های حقوق جزای عمومی، چاپ ۴، نشر میزان. ۱۳۸۰.
- محقق داماد، مصطفی. قواعد فقه. (بخش مدنی)، مرکز نشر علوم اسلامی، چاپ هشتم، تابستان ۱۳۸۰
- میر محمد صادقی، حسین، شستشوی اموال کثیف ناشی از جرم در حقوق بین الملل (تهران، نشر میزان، ۱۳۷۷).
- میرمحمدصادقی؛ حسین، حقوق جزای بین الملل، نشر میزان، ۱۳۷۷.
- نجفی ابرندآبادی، علی حسین، درآمدی به جنبه های مختلف سیاست جنایی در قبال مواد مخدر، همایش بین المللی علمی - کاربردی جنبه های مختلف سیاست جنایی در قبال مواد مخدر، جلد اول، چاپ روزنامه رسمی کشور، (تهران، ۲۰-۲۲ اردیبهشت ۱۳۷۹).

- اردبیلی، محمد علی، «(۱۳۹۰) معاضدت قضایی و استرداد مجرمان»، علوم جنایی (گزیده مقالات آموزشی برای ارتقاء دانش دست اندر کاران مبارزه با مواد مخدر در ایران)
- اسعدی، سید حسن، دو مشکل مهم جهانی «فزونی جمعیت و مواد مخدر» در آستانه ی قرن بیست و یکم، مرکز نشر سپهر، چاپ اول، زمستان ۱۳۷۶.
- اسماعیلی، اسماعیل، اکل مال به باطل در بینش فقهی شیخ انصاری، مجله فقه، سال اول، شماره ۱، پائیز ۱۳۷۳.
- برتوسا، درامپ، جیلانلا، وان دویم بک، ژولی، ویشنوسکی و مییارد، دنیای بی قانون، ترجمه محمود عباسی، چاپ اول، انتشارات حقوقی، ۱۳۸۲.
- جزایری، مینا، جرم پول شویی به عنوان یک جرم مستقل، مجموعه سخنرانی ها و مقالات همایش بین المللی مبارزه با پول شویی، کمیته معاضدت قضایی ستاد مبارزه با مواد مخدر، نشر وفاق، (۱۳۸۲)
- جفری را بینسون، شست و شوی پول آلوده، ترجمه آلبرت برنا ردی، چاپ اول، کلک آزادگان، ۱۳۸۱.
- جلالی فراهانی، امیرحسین، پیشگیری از جرایم رایانه‌ای، مجله حقوقی دادگستری؛ ش ۴۷ تابستان (۱۳۸۷)
- جلالی فراهانی، امیرحسین، پولشویی الکترونیکی. فصلنامه فقه و حقوق، شماره ۴، (تهران ۱۳۸۴).
- حبیب زاده، محمدجعفر، نقش بانکداری الکترونیکی در پولشویی و روش های مقابله با آن. فصلنامه پژوهش های تطبیقی، دوره ۱۵، شماره ۱، (تهران ۱۳۹۰).
- داوری، محمدرضا و مجید داوری، پولشویی الکترونیکی و راه کار های فنی و بین المللی دفاع در برابر آن. فصلنامه پدافند غیرعامل، سال اول، شماره ۴، (تهران ۱۳۸۹).
- داوری، محمدرضا، بررسی پولشویی الکترونیکی در نظام بانکی به عنوان یکی از جرایم مالی و ارائه ی چارچوب های قانونی مبارزه با آن. دومین کنفرانس جهانی بانکداری الکترونیکی، (تهران ۱۳۸۷).
- دیویس رو آن با سورث و گراهام سالت مارش، پولشویی، ترجمه نصرالله امیر بشیری، معاونت آموزش ناجا، ۱۳۷۶.
- سرفرازی، مهرداد، بانکداری الکترونیک و ارتباط متقابل آن با تجارت الکترونیک. ماهنامه عصر فن آوری اطلاعات، شماره ۵۰، (تهران ۱۳۸۸).
- سلیمانی، حمیدرضا، پولشویی و نگاهی به قانون مبارزه با پولشویی. فصلنامه پیک نور، سال هشتم، شماره چهارم، (تهران ۱۳۸۹).
- شاکریان، شاهرخ، شکوه فقیری و فاطمه منتصر اسدی، مجموعه کنوانسیونهای بین المللی (تصویبی دولت ایران)، جلد ۱، تهران، ریاست جمهوری، اداره کل قوانین و مقرات کشور، ۱۳۷۶.
- شرفی، فائزه، پرداخت های الکترونیک و بانکداری نوین. نشریه داخلی اداره تحقیقات و کنترل ریسک بانک سپه، (تهران ۱۳۹۰).
- شیرکوند، سعید، پول شویی، پیامدها و اقدامات انجام شده، مجموعه سخنرانی ها و مقالات و همایش بین المللی مبارزه با پول شویی، کمیته معاضدت قضایی ستاد مبارزه با مواد مخدر، نشر وفاق، (۱۳۸۲)
- صحرائیان، مهدی، فرازهایی از یافته های تحقیقات پولشویی در ایران. پولشویی (مجموعه مقالات و سخنرانی های همایش بین المللی مبارزه با پولشویی)، انتشارات وفاق، (تهران ۱۳۸۲).
- طلایی، علیرضا، پولشویی در ایران و جهان؛ از پیشگیری تا مبارزه، روزنامه کیهان، ۱۳۹۰/۰۹/۲.
- عبدی پور، ابراهیم، تحلیل ماهیت حقوقی پول الکترونیکی. فصلنامه حقوق خصوصی، سال هفتم، شماره شانزدهم، (تهران ۱۳۸۹).
- عربیه، غلامحسین (۱۳۸۹)، «پدیده پولشویی و حقوق ایران»، مجموعه سخنرانی ها و مقالات همایش بین المللی مبارزه با پولشویی، پیشین.

- علیزاده، ژیلا، «مقابله با پولشویی و نقش آن در سالم سازی اقتصاد»، بانک و اقتصاد، ش ۳۸.
- فردی، فرامرز و غلامرضا وطنیان، سیستم های پرداخت الکترونیکی در ایران. ماه نوین (ماهنامه داخلی بانک اقتصاد نوین)، شماره ۴۰، (تهران ۱۳۹۱).
- کوردا، استفانومنا، «جرم تطهیر پول در اروپا: نگاهی منتقدانه به مفاهیم حقوقی در سطح منطقه»، ترجمه فاطمه قناد، مجموعه مقالات همایش بین‌المللی علمی - کاربردی جنبه‌های مختلف سیاست جنایی در قبال مواد مخدر، ۱۳۸۹.
- کیاکجوری، کریم و علیرضا نوبتی، بانکداری الکترونیکی و چالش های آن در ایران. ماهنامه بانک و اقتصاد، شماره ۹۳، (تهران ۱۳۸۷).
- میرمحمد صادقی، دکتر حسین، ملاحظاتی درباره تروریسم مجله تحقیقات دانشگاه حقوق دانشگاه شهید بهشتی، شماره ۳۳-۳۴